

Hilye-i Hâkânî

Kazasker Mustafa İzzet Efendi Hattıyla

Tıpkıbasım / Çeviriyazı Metin / Günümüz Türkçesi

HAZIRLAYANLAR:

M. Uğur Derman - İskender Pala

alBaraka
Yayınları

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 7

Giriş / 9

Hâkânî Mehmed Bey / 21

Hâkânî Mehmed Bey'in Eseri / 25

Kazasker Mustafa İzzet Efendi / 37

Sülüs-Nesih Eserlerinden Bâzıları / 47

Kazasker'in Nesih Hattıyla Yazdığı *Hilye-i Hâkânî* / 59

Hilye-i Hâkânî / 61-337

Kaynaklar / 339

ÖNSÖZ

Başka İslâmî edebiyatların aksine yalnızca Türk ruhunda uyanmış bir sevginin tezâhürü olarak ortaya çıkan hilye türü insanımızın yüzyıllar boyu bedîî ve dinî heyecanını ayakta tutmuş bir gönül çırpıntısıdır. İslâmî-Türk edebiyatında Hz. Muhammed'in (s.a.v.) fizikî ve rûhî portresini konu alan bu türün ilk ve muhteşem örneği Hâkânî'nin elinizdeki eseridir. Millî-mânevî dünyamızın canlılık kazanması, biraz da atalarımızın bu tür eserlerini yakından tanımak ve onların duyguyu dünyasını yaşamakla gerçekleşecektir.

Hilye-i Hâkânî, ümmet olmanın yüce bir nimeti olarak insanın mısra mısra hissedeceği, hayran kalacağı, hayranlığını anlatacağı bir eserdir. Benzer çalışmalar olarak da Neşâtî'nin *Hilye-i Enbiyâ'sı* ve Cevrî'nin *Hilye-i Çârâyâr-ı Güzîn*'i sayılabilir.

Hilye-i Hâkânî, atalarımız tarafından o derece beğenilen ve imrenilen bir eserdir ki daha yazıldığı dönemden itibaren pek çok mecliste okunmuş, pek çok defa yazılmış, sık sık da yayımlanmıştır. Türk vicdanında Hz. Peygamber'e karşı beslenen hürmet, sevgi ve dostluğun tezahürü olan eser pek çok hattat tarafından çoğaltılmış, yerli ve yabancı yüzlerce kitaplıkta yer almış, Türk el yazmaları arasında nüshasına en ziyâde rastlanan eserler arasına girmiştir.

Albaraka Yayınları'nın bir kültür hizmeti olarak bu çalışmayı yaparken 19. asrın hat san'atındaki müstesna ismi Kazasker Seyyid Mustafa İzzet Efendi'nin Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde 278 numara ile kayıtlı el yazması üzerinde çalıştık. Söz konusu el yazması nüsha, Kazasker Mustafa İzzet Efendi tarafından nesih hattıyla kaleme alınmıştır.

Hilye metninin okuyucu tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için beyitlerin çeviriyazı metni ile birlikte günümüz Türkçesiyle çevirilerini de verdik. Hatalarımız varsa önce Fahr-i Kâinat Hz. Peygamber'den, sonra Hâkânî Mehmed Bey ile Kazasker Mustafa İzzet Efendi merhumlardan, sonra da değerli okuyuculardan başışlanmayı dileriz. Garazımız bu kitabı okuyanlardan hemân bir duâ alabilmektir.

Uğur Derman, İskender Pala
İstanbul 2020

GİRİŞ

Hilye, kelime anlamıyla “süs, ziynet, cevher, yüz güzelliği, ruh güzelliği, güzel sıfatlar ve güzellikler manzûmesi” demektir. Hüseyin Kâzım Kadri bu kelimeyle ilgili olarak “Hillî: Kıymetli taşlarla süslemek. *Hilye* (isim): İnsanın medâr-ı temâyüzü olan evsâf-ı hâriciyyesi, ziynet, süs; *Hilye-i şerîfe*: Cenâb-ı Nebî-yi muhteremin evsâf ve secâyâ-yı hâriciyyesini hâvî kitap ve levha” tanımlamalarını yapar.¹

Terim anlamıyla *hilye*, “şemâil”den neşet etmiştir. Maamâfih *şemâil*, *hilye*den daha geniş bir anlam ifade etmekte olup Türk Edebiyatı’nda Hz. Peygamber’in vücut yapısını, güzel ahlâkını, hâl ve hareket tarzını, tavır ve davranışlarını bir bütün hâlinde anlatır. Kısaca Peygamberimizin bütün şahsî ve husûsî hayatından bahseden bir siyer türü olarak görülür. Ancak hilyelerde konu daha dardır. Şemâil olsun, hilye olsun, Peygamberimizle ilgili kitapların kaynağını hadis kitapları oluşturur. Gerek *Kütüb-i Sitte*’de gerekse diğer sahih hadisleri ihtiva eden kitaplarda bu konuyla ilgili bol

¹ Türk Lügati, c. II., s. 502.

miktarda hadis bulunabilmektedir. Kezâ Ashâb-ı Kirâm'ın Efendimiz hakkındaki müşâhadeleri etraflıca tespit edilmiş, sûret ve sîret olarak Hz. Peygamber hakkındaki haberler birçok dinî kitaba girmiş, Resûlullâh'a dair rûhî ve fizikî portre sayılabilecek şemâil ve hilye kitapları ortaya çıkmıştır.

Rivâyete göre Peygamberimizin vefâtından kısa bir süre önce kızları Hz. Fâtıma: “*Yâ Resûlallah! Senin yüzünü bundan sonra göremeyeceğim*” diye ağladığında Peygamberimiz, Hz. Ali'yi çağırarak ve: “*Yâ Ali! Hilyemi yaz ki vasıflarımı görmek beni görmek gibidir*” buyurmuştur. İşte bu hâdise, *hilye* türünün ve *şemâil* kitaplarının doğmasına, gelişmesine, yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Hattâ *siyer* ve *mevlid* gibi Hz. Peygamber'in hayatı ile yakından ilgili türler de bu hâdiseyi kısmen telmih ederler.

Arap edebiyatında *şemâil* ve *hilye* özelliği gösteren pasajlara *siyer* ve *megâzî* kitaplarında rastlansa da bunlar ne şekil, ne de yapı bakımından tam bir *şemâil* veya *hilye* kompozisyonu arz etmez. Urve b. Zübeyr, Vehb b. Hind, Ebû Muhammed Yahyâ b. Saîdü'l-Emevî gibi ilk *siyer* tarihçilerinin eserlerinde Peygamberimizin gazâları anlatılırken onun tavır ve hareketleri ile yer yer beden yapısına dair bilgiler de verilmiştir. Ancak ilk *şemâil* kitabının yazarı İmam Tirmizî'dir. Tirmizî'nin eseri *şemâil* ile ilgili birçok hadîs ile *siyer* ve *megâzî* kitaplarındaki *şemâil* pasajlarını topluca vermesi bakımından önemlidir. Arap edebiyatında İmam Tirmizî'nin *Şemâil-i Nebî* genel adıyla bilinen bu eserinden sonra İmam Beyhakî'nin *Delâilü'n-Nübüvve* adlı eseri önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkar. Bundan başka Hâfız-ı İsfahânî'nin *Târih-i İsfahan* adlı eseri, İbnü'l-Cevzî

Cemâleddin Hâfız Abdurrahman'ın *Vefâ fi'l-fezâil-i Mustafa* ve Kâdî İyâz'ın *Şifâ-yı Şerîf* adlı eserleri bu türün belli başlı kitapları arasında sayılır.

İran edebiyatında *şemâil* yahut *hilye* kitabı çok nâdir yazılmıştır. Buna karşılık Türk edebiyatı başlı başına bir *hilye* türünü ortaya koymuş ve başarılı örnekler vermiştir.

Türk şairlerince icad edilen *hilye* türü tıpkı *mevlid* ve *mi'râciye* gibi çok özel bir yere sahiptir. Osmanlılar döneminde, İslâm edebiyatlarının *şemâil* kitapları, konuları daraltılarak daha edebî ve sanatkarâne bir yapıya büründürülmüş, *hilye* adı altında bir türe dönüşüp dinî ve didaktik bir yapı içinde yüzyıllar boyu Türkler arasında yazılıp okunmuş, yaygın bir gelenek hâlinde Türk toplumunun sosyal ve estetik zevkleri arasına katılmıştır. Hz. Peygamber'e duyulan derin sevginin tabîî bir tezâhürü olan bu tür eserler o kadar yaygınlaşmıştır ki bunların zaman zaman ezberlendiği ve bestelendiği de olmuştur. Hz. Peygamber'in hilyesini ezberleyen kişinin âhirette büyük mükâfatlara erişeceği inancı yanında, daha dünyadayken de birtakım büyük mükâfatlara kavuşacağına olan inanç sağlamıştıdır. Nahîfî'nin bildirdiğine göre: "*Tahkîkan bir kimesne hilye-i şerîfe yazsaydı, dahi çok nazar eyleseydi, Allah Teâlâ o kimesneyi emrâz u belâdan; mevt-i füc'eden hıfz eyler ve dahi bir yere sefer itdikte bilesine götürseydi ol seferde dâimâ Hak Celle Alâ'nın hıfzında olur.*"² Kezâ Şeyh Sadreddin Konevî Hazretleri de hilye-i şerîfenin fazîletlerini "...*lâ yuadd ve lâ yuhsâ...*"³ şeklinde özetlemiştir.

² Hilyetü'l-Envâr, İ.Ü. Ktp. T.Y. nr. 2622, v. 8a.

³ Risâle-i Sadrüddin-i Konevî, İst. Selim Ağa Ktp. Şerh-i Hilye, nr. 234, v. 4b.

